

Liturgische notities voor de pastoraal
in de gezondheids- en welzijnszorg
Zegeningsritueel voor een stervende
3 januari 2008

tel.: 051/26.56.26 – fax: 051/26.56.27
mail: post.cw@skynet.be
www.caritaswest.be

Oostnieuwkerksesteenweg 51, 8800 Roeselare

ZEGENINGSRITUEEL VOOR EEN STERVENDE

TER INLEIDING

- Het **zegeningsritueel**, dat we hier voorstellen, vervangt de sacramentele **ziekenzalving** niet. In principe komt de sacramentele ziekenzalving immers eerder in het ziekteproces en houdt, volgens Vaticanum II, de mogelijkheid van genezing open. Hier staan we echter voor een nakend sterven. Indien de zwaar zieke het ziekensacrament al ontving, maar nu snel achteruitgaat, dan komt dit ritueel goed op zijn plaats bij het naderend afscheid. Er zijn ook situaties waarbij iemand onverwacht hopeloos ziek wordt. Als de zieke - of de familie - om een ziekenzalving vraagt, dan doen de pastoraal werkenden het mogelijke om een priester te bereiken. De vraag van mensen primeert dan. Is er geen priester tijdig bereikbaar, dan fungeert dit zegeningsritueel als overgangsritus bij de "passage", het Pascha, het Pasen van de stervende. Het is dan de taak van de pastor de familie nauwkeurige informatie te geven.
- Wat de inhoud van dit zegeningsritueel betreft, grijpen we (1) terug naar de grote **symboolgebaren van het doopsel**: water en licht, elkaar de hand reiken, handen opleggen, gemeenschap vormen en zegenen. (2) Er steekt ook een dynamiek in het woordgebruik. Bij het begin wordt de stervende zelf aangesproken, ook al is zij of hij niet meer bewust. Ook hier is er een parallel met het doopsel (van kinderen). Zelfs een theologische parallel: de *gratia praeveniens*: of God is de eerste die bemint, niet één maal, maar voortdurend, ook al zijn we ons daar nog niet (doop) of niet meer (dood) van bewust. Gaandeweg evolueert de **aanspreking**: we geven de stervende uit handen, in Gods handen. (3) Het gaat om een "ritueel" en niet om een woorddienst. Rituele elementen (gebaren) hebben een sterkere uitdrukingskracht dan woorden alleen. Ook stiltemomenten horen daarbij. En schreien is normaal.

- Bij dit ritueel kan iedere pastor (priester, diaken, pastoraal werkende, parochie-assistent) voorgaan. Het ritueel is in principe niet bedoeld voor verpleegkundigen, verzorgenden of ziekenbezoekers; het is een **ambtelijk** voorgaan en veronderstelt in principe een aangestelde of gewijde "veerman of veervrouw".
- Ondanks veel toetsing aan de realiteit via diverse werkgroepen, is dit zegeningsritueel slechts een **werkmodel**. In niet-acute omstandigheden mag dit ritueel rustig verlopen en zo een eerste verwerking worden van het afscheid. Maar op crisissituaties - en daar gaat het vaak om - kan men zich niet echt voorbereiden. Pastores zullen daar eerst en vooral luisteren naar wat de familie vertelt en zien of er aanknopingspunten zijn voor een christelijke zegening van de stervende (bv. draagt de stervende een kruisje, ligt er een rozenkrans, enz.?). De pastor moet ook aanvoelen of sommige elementen van het ritueel (bv. dankbaarheid) wel mogelijk zijn. Dit geldt in het bijzonder voor het laatste deel, nl. het viaticum. In de jongste Kerk is het viaticum - de laatste communie - letterlijk "voedsel voor onderweg". In onze *high-tech-care* zal het toedienen van het viaticum meestal niet kunnen. Het kan dan zeer zinvol zijn als de heel naaste familie (bv. de partner) wél de communie ontvangt. Eigenlijk steunt heel ons christelijk geloof op "plaatsvervangings". Bij een palliatieve begeleiding is het viaticum wellicht vaker mogelijk dan we nu denken. Ook al zullen we die idee bij de palliatieve verzorgenden moeten aanbrengen.
- Dit zegeningsritueel besteedt ook aandacht aan de aanwezige familie, vrienden en verzorgenden. In sommige gevallen is het goed dat de **aanwezigen** ook kunnen meebidden. De pastor zorgt dan voor een kaart met het verloop van het ritueel en/of de kerngebeden.
- De **structuur** van het ritueel is als volgt opgebouwd:
 - Na de begroeting, met verwijzing naar de doopnaam van de stervende, komt een eerste moment: "donker en licht", met ruimte voor spijt en dankbaarheid.
 - Daarna is er een tweede moment: "Woord en wederwoord", met een bijbelse lezing en ons wederwoord: het bidden van het Onze Vader.
 - Op de derde plaats komt "vragen en ontvangen", met de voorbeden enerzijds en het gebed om het ontvangen van de Geest onder handoplegging anderzijds.
 - Het vierde moment is dan het viaticum, gevolgd door een slotzegen.
- Bij ieder moment geven we **keuzemogelijkheden** aan die een verschillende situatie suggereren (bv. minder of sterker expliciet geloof). Vetjes gedrukte teksten kunnen samen gebeden worden. Deze orde van dienst wordt in een ringmap aangeboden zodat pastores er hun eigen teksten kunnen aan toevoegen. Na enige tijd kan een verrijkte uitgave worden gemaakt met teksten voor nog meer specifieke situaties (bv. een kind).

INLEIDING

Beste N. (doopnaam noemen), met die naam werd je gedoopt.
Die naam staat sinds je geboorte in Gods handpalm geschreven.
Het is nu erg moeilijk voor jou.
Daarom willen we hier, met jouw familieleden en vrienden,
biddend stil worden.

Nu wij hier samen zijn met jou, N.,
willen we bidden,
omdat we de kracht vermoeden van Iemand,
die groter is dan onze onmacht.
Hij die gezegd heeft:
*"Komt allen tot mij die uitgeput zijn,
en onder lasten gebukt gaan,
Ik zal jullie rust en verlichting schenken."*
In taal en teken vragen we steun en troost
aan God die er voor ons wil zijn:
Vader, Zoon en Heilige Geest.

Of:

In dit uur van uitersten,
nu leven en dood met elkaar vechten,
vormen we samen met jou N. een kring,
jij die zo ziek bent.
Met stamelende woorden staan wij voor God,
met zoveel vragen over lijden en sterven,
met pijn en verdriet.
We houden elkaar vast in het geloof
dat we aan elkaar gegeven zijn
om te leven in Gods naam,
Vader, Zoon en Heilige Geest.

Of:

We staan hier rond jou, N.
met al onze vragen, vol pijn en verdriet,
met een hart dat liefheeft en naar liefde verlangt,
met handen die moeilijk kunnen loslaten.
We bidden tot God:
dat Hij jouw en onze pijn verzacht,
dat Hij met ons de weg gaat naar onaantastbaar leven,
naar uit handen geven, in zijn goddelijke armen.

MOMENT 1: DONKER EN LICHT

1. DUISTERNIS EN SPIJT

In elk mensenleven is er licht en donker.
Ook in ons leven en in het leven met jou, N.
Daarom willen we ons hart vrij maken
en vergiffenis vragen.

(even stilte)

Misschien is er spijt om bepaalde dingen die gebeurd zijn,
pijn om zaken die onaf zijn,
onuitgesproken, niet uitgeklaard, niet afgerond.

(misschien wil iemand hier iets luidop zeggen)

Daarom bidden we samen:

**Heer, neem ons zoals we hier aanwezig zijn,
met ons kunnen en ons falen,
met wat we niet hebben kunnen realiseren in ons leven,
met wat we elkaar hebben misdaan.
Gij zijt groter dan ons hart,
groter dan alle schuld.
Gij tekent nieuwe toekomst uit,
want Gij zijt een God van Liefde in eeuwigheid.**

(Alle aanwezigen nemen wijwater en maken een kruisteken om verzoening en vergeving)

Of:

Ontferm U over onze handen God,
over de momenten waarop wij N.'s handen zochten,
maar ze niet vonden.

Heer, ontferm U over ons

Ontferm U over ons hart,
over elk moment dat ons hart niet groot genoeg was
om de dromen van N. te vatten.

Christus, ontferm U over ons

Ontferm U over onze woorden,
die loos bleven en tevergeefs,
omdat we ze niet in daden hebben omgezet.

Heer, ontferm U over ons

Barmhartige God,
groter dan ons hart zijt Gij en Gij weet alles;
vergeef ons dan ook onze schuld
zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven.

(Alle aanwezigen nemen wijwater en maken een kruisteken om verzoening en vergeving)

Of:

Als mensen zijn wij verbonden met elkaar,
in lief en leed, in vallen en opstaan.
Misschien zijn er dingen die onopgelost bleven,
die we nu nog graag willen goedmaken ...

(even stilte)

We mogen erop vertrouwen
dat alles wat we nu nog willen uitspreken,
dat alles wat nog geen ruimte kreeg,
hier en nu een plaats kan krijgen in ons bidden.
Laten we daarom N., elkaar en God om vergeving vragen.

God, Gij zijt groter dan ons hart,
Gij weet alles,
ook datgene wat we zo moeilijk aan een ander kunnen zeggen.
Vergeef ons waar we tekort schoten tegenover N.
Wij willen ook mild zijn voor elkaar,
ontferm U over ons allen.

(Alle aanwezigen nemen wijwater en maken een kruisteken om verzoening en vergeving)

2. LICHT EN DANKBAARHEID

(We steken een lichtje aan (als dat mag) of plaatsen een bloem, een tekening van een kleinkind of een familiefoto bij de stervende)

We willen ook onze dankbaarheid uitdrukken
om al wat onverdiend tot ons is gekomen door jou, N.

(even stilte - daarna kan iemand iets zeggen)

We danken om je vriendschap en liefde,
om je werken en zorgen,
om de vreugde van het samenzijn,
we danken om het onzichtbare en onzegbare,
dat ons dieper met elkaar verbindt
en licht brengt in de duisternis.

Of:

Nu wij hier samen bij jou staan, N.,
voelen we niet alleen verdriet,
maar ook diepe dankbaarheid
voor al het mooie dat we samen met jou mochten delen.
We zeggen elkaar te weinig hoe dierbaar iemand voor ons is ...
Daarom willen we je nu, N, nog eens heel uitdrukkelijk danken,
voor alles wat je ons gaf:
je bewogenheid heeft zoveel goeds gezaaid,
je verhalen doen de ronde,
je dromen doen ons hopen,
je liefde blijft altijd aanwezig.

Je bent een lichtje geweest dat niet dooft.

MOMENT 2: WOORD EN WEDERWOORD

(Indien mogelijk, lezen we het Woord uit een Bijbelboek. Een boek heeft meer symboolkracht)

1. GODS WOORD

Heer, Gij zijt de weg, de waarheid en het leven.
Gij hebt ons woorden van eeuwig leven nagelaten.
Wij luisteren naar U:

Psalm 23

Mijn herder is de Heer,
mij zal het nooit aan iets ontbreken.

Hij brengt mij in een oase van groen,
daar strek ik mij uit aan de rand van het water,
daar is het goed rusten.

Ik kom weer tot leven, dan trekken we verder,
vertrouwde wegen, Hij voor mij uit.
want God is zijn naam.

Al moet ik het duister in van de dood,
ik ben niet angstig, U bent toch bij me,
onder uw hoede durf ik het aan.

Gij nodigt mij aan uw eigen tafel,
en allen die tegen mij zijn
moeten het aanzien: dat Gij mij bedient,
dat Gij mij zalft, mijn huid en mijn haren,
dat Gij mijn beker vult tot de rand.

Overal komen geluk en genade
mij tegemoet, mijn leven lang.
En altijd kom ik terug in het huis
van de Heer, tot in lengte van dagen.
(vertaling. Huub Oosterhuis, Vijftig psalmen)

(Men kan ook de tekst nemen uit Zingt Jubilate en (voor)zingen)

Of:

Uit het Hooglied van de liefde, hoofdstuk 8:

Draag mij als een zegel op je hart,
als een zegelring aan je vinger.
Want de liefde is sterk als de dood,
ook aan haar is niet te ontkomen!
De liefde is een vuur,
een vuur van de Heer.
Zeeën kunnen haar niet doven,
rivieren spoelen haar niet weg.
(vertaling: Groot Nieuws Bijbel)

Of:

Uit de eerste brief aan de christenen van Korinte:

Al sprak ik de talen van mensen en engelen:
als ik geen liefde had,
was ik niet meer dan een schetterende trompet, een galmend bekken.
Al doorgrondde ik alle geheimen
en wist ik alles wat er te weten is,
ja, al had ik het geloof dat bergen kan verplaatsen:
als ik geen liefde had, was ik niets.
Al gaf ik mijn hele bezit weg voor eten voor de armen,
als ik geen liefde had, zou het me niets baten.
Liefde is geduldig en vriendelijk.
Liefde is niet jaloers.
Ze gedraagt zich niet grof,
ze is niet uit op het eigen belang.
Ze raakt niet beledigd,
ze rekent het kwaad niet aan.
Ze verheugt zich niet in onrecht,
ze vindt vreugde in de waarheid.
Alles verdraagt de liefde, alles gelooft ze, alles hoopt ze,
ze blijft geloven, ze blijft hopen,
nooit geeft ze het op.
De liefde zal nooit ophouden te bestaan!
(vertaling: Groot Nieuws Bijbel)

Of:

Uit het heilig evangelie van Onze Heer Jezus Christus volgens Marcus, 6:

Meteen hierna zei Jezus tegen zijn leerlingen
dat ze in de boot moesten stappen
om alvast naar Betsaida aan de overkant te varen.
Intussen zou hij de mensen naar huis sturen.
Toen hij afscheid van de mensen had genomen,
ging hij de berg op om er te bidden.
De avond viel; de boot bevond zich midden op het meer
en Jezus was aan land, alleen.
Toen hij zag hoe ze zwoegden aan de riemen
- want de wind was tegen -
kwam hij in de nacht naar hen toe,
lopend over het meer, en hij wilde hen voorbijgaan.
Toen de leerlingen hem over het meer zagen lopen,
dachten ze dat hij een spook was en ze begonnen te schreeuwen.
Allemaal hadden ze hem gezien en ze waren in paniek.
Maar hij riep hun onmiddellijk toe:
'Blijf kalm! Ik ben het; wees niet bang!'
En hij stapte bij hen in de boot, en de wind ging liggen.
(vertaling Groot Nieuws Bijbel)

2. WEDERWOORD: ONZE VADER

(De aanwezigen geven elkaar de hand (als dat kan) en sluiten de kring met de handen van de stervende; kan dat niet, dan houden ze hun handen open als een schaal en ze bidden samen)

Onze Vader,
die in de hemelen zijt,
geheiligd zij uw Naam.
Uw Rijk kome.
Uw wil geschiede
op aarde als in de hemel.
Geef ons heden ons dagelijks brood.
En vergeef ons onze schulden
gelijk ook wij vergeven aan onze schuldenaren.
En leid ons niet in bekoring,
maar verlos ons van het kwade.
Want van U is het Koninkrijk
en de Kracht en de Heerlijkheid
in eeuwigheid.
Amen.

MOMENT 3: VRAGEN EN ONTVANGEN

1. VRAGEN IN DE VOORBEDEN

Wij bidden voor jou, N. in ons midden:
dat je steun ontvangt van de mensen om je heen
en van de mensen die je verzorgen.
Dat God je opneemt in zijn liefde,
die over de dood heen reikt.
Laten wij bidden:

Wij bidden U verhoor ons Heer.

Wij willen bidden voor iedereen,
die pijn en verdriet voelen bij jouw ziek zijn:
dat God hen bijstaat en hen helpt het verdriet te dragen.
Laten wij bidden:

Wij bidden U verhoor ons Heer.

Bidden wij voor alle mensen die ziek zijn:
dat zij in hun lijden en pijn
Gods kracht en sterkte mogen ondervinden.
Laten wij bidden:

Wij bidden U verhoor ons Heer.

Of:

Heer Jezus Christus,
die ons menselijk leven hebt gedeeld
in lief en leed,
bekommer U om N.,
die om uw nabijheid en bescherming vraagt.
Laten wij bidden:

Wij bidden U verhoor ons Heer.

Heer, wij vragen uw zegen over N.:
richt hem/haar op door uw kracht
en troost hem/haar met uw steun.
Laten wij bidden:

Wij bidden U verhoor ons Heer.

Heer, schenk N. het vaste vertrouwen
dat Gij hem/haar vasthoudt
en een nieuwe toekomst geeft.
Laten wij bidden:

Wij bidden U verhoor ons Heer.

Of:

Voor jou, N.,
dat God je nu rust schenkt
en een veilige thuis biedt.
Laten wij bidden:

Wij bidden U verhoor ons Heer.

Voor de mensen die verdriet hebben om jou, N.
en die je met veel zorg hebben omringd:
dat hun droefheid wordt verzacht
door de dankbare herinnering aan jou.
Laten wij bidden:

Wij bidden U verhoor ons Heer.

Voor allen die moeten leven met het gemis
van iemand die hen dierbaar was;
voor hen die eenzaam en moedeloos zijn.
Laten wij bidden:

Wij bidden U verhoor ons Heer.

2. BIDDEN OM DE GEEST TE ONTVANGEN

Als teken dat God met jou, N. begaan is,
willen wij je de handen opleggen
en bidden om Gods Geest van sterkte.

(De aanwezigen strekken de handen uit boven de stervende of leggen hun hand op hem of haar)

N.,
onze handen zouden nog zo graag, nog zo lang, voor je willen zorgen,
we zouden je nog zo vaak met die handen willen koesteren.
We hebben het zo moeilijk om je uit handen te geven.

N., moge je voelen hoeveel handen je willen dragen,
moge je weten dat ook Gods hand op je rust
en dat zijn Geest in jou leeft.

God, nu onze mensenhanden niet ver genoeg reiken,
vertrouwen wij N. aan U toe:
Draag N. op handen.

Of:

Zoals Jezus zo vaak heeft gedaan,
willen wij N. nu de handen opleggen.

(De aanwezigen strekken de handen uit boven de stervende of leggen hun hand op hem of haar. Het blijft even stil)

God, wij geven N. uit onze handen
in uw handen.
We vertrouwen N. aan U toe, God,
aan U, Vader, die N. geschapen hebt,
aan U, Jezus, die N. leidt naar uw Thuis,
aan U, heilige Geest, die in N. woont en eeuwig leeft.

Of:

Handen spreken een taal:
van liefde, van trouw, van heling en van tederheid.
Ouders leggen troostend hun handen op hun kind,
dat pijn en verdriet heeft.
Wij slaan een arm om elkaar
als woorden tekortschieten en ons hart overvol is.
Zo willen wij samen N. de handen opleggen.

Als christenen geloven wij
dat God zijn handen legt op N. en op ieder van ons.
Mogen Gods handen ondersteunen
waar mensenhanden niet meer kunnen reiken.

(De aanwezigen strekken de handen uit boven de stervende of leggen hun hand op hem of haar)

Heer onze God,
met uw handen hebt Gij ons gevormd.
U hebt onze handen in elkaar gelegd.
In lief en leed mogen onze handen elkaar dragen,
vasthouden, bemoedigen en troosten.
Met zorg en vertrouwen
leggen wij N. nu de handen op,
omdat wij bij hem/haar willen zijn
op deze moeilijke weg van ziekte en zorg.
Zo belijden wij ons geloof
dat uw hand rust op ons allen.
Bind ons ten diepste samen in uw naam.
Reik ons uw hand ter bemoediging en versterking.
Waar geen mensenhanden te kort schieten,
draagt uw hand ons door lijden en dood heen
naar redding en bevrijding,
dit uur en alle dagen. Amen.

MOMENT 4: COMMUNIE -VIATICUM

Dit moment is pure gave. Christus komt naar de stervende toe.

(De gebedsleider neemt een hostie uit de pixis en zegt):

Dit is onze grote God,
een stukje gebroken Brood,
God, die voedsel wil zijn voor de doortocht
van hier naar overvloedig leven bij Hem
en bij allen die ons zijn voorgegaan naar het Leven.

**Heer, ik ben niet waardig dat Gij tot mij komt,
maar spreek en ik zal gezond worden.**

(Indien de stervende niet meer bewust is of niet kan communiceren, kan de gebedsleider de communie uitreiken aan de aanwezigen die dat wensen)

ZEGEN TOT SLOT

God, oorsprong en toekomst van alle leven,
in Jezus mochten we U leren kennen als een vader en een moeder.
Ons leven hebben wij aan U te danken;
bij onze dood komen we bij U terug.
Wij willen nu met zijn allen N. een kruisje geven,
met de vraag dat Gij hem/haar wilt zegenen en bewaren.

(Allen geven de stervende een kruisje: met de woorden: "God zegene en beware je"; indien mogelijk, geven de aanwezigen ook aan elkaar een kruisje: "God zegene en beware je")

Of:

God, sta tussen ons in deze kring.
Leg, als een moeder bij haar slapend kind, uw hand op N.
Zegen N.
en til haar/hem op boven de grenzen van de aarde;
dat pijn haar/hem niet meer kan raken.
Dat N. zich door uw liefde gedragen weet
tot we elkaar terugzien,
gelukkig voor altijd. Amen.

(Allen geven de stervende een kruisje: met de woorden: "God zegene en beware je"; indien mogelijk, geven de aanwezigen ook aan elkaar een kruisje: "God zegene en beware je")

Of (samen):

Ga nu N.,
word zandkorrel,
word druppel in de zee,
word ademtocht,
word innige gloed.
Ga onder Gods hoede,
in de stilste stilte,
tot de diepste diepte,
naar de verste verte.
Daar zal liefde zijn,
daar zal vrede zijn. Amen.
(naar Kris Gelaude)

(Allen geven de stervende een kruisje: met de woorden: "God zegene en beware je"; indien mogelijk, geven de aanwezigen ook aan elkaar een kruisje: "God zegene en beware je")

Of:

God zegene je ogen,
waarmee je zo liefdevol naar ons keek:
dat je met je nieuwe ogen nog liever mag zien.

God zegene je oren,
waarmee je onze woorden mocht horen:
dat ze dieper horen voortaan, achter de klanken, naar het hart.

God zegene je mond,
waarmee je ons zo vaak toesprak:
dat je voortaan enkel nog van Gods liefde mag vertellen.

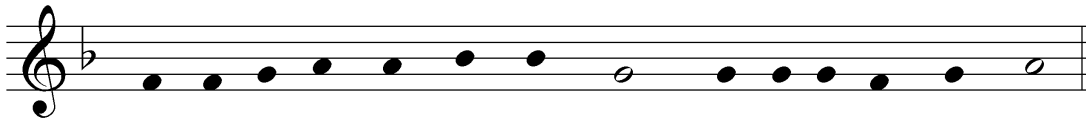
God zegene je handen,
waarmee je streelde en werkte:
dat hun toets in eeuwigheid bewaard moge blijven.

God zegene je voeten,
die zoveel wegen naar anderen stapten:
dat je nu thuis mag komen in rust.

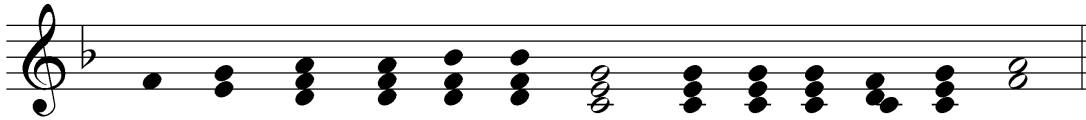
God zegene je helemaal, je lichaam, je hart, je ziel.
Met eerbied willen we je eren.
En met dank.
Amen.

(Allen geven de stervende een kruisje: met de woorden: "God zegene en beware je"; indien mogelijk, geven de aanwezigen ook aan elkaar een kruisje: "God zegene en beware je")

Of: het "Litaniegebed voor Maria" (tekst Zr. Caritas; muziek R. Deruwe).

Als on-ze wé-reld dón-ker wordt: Ma-ri-a, bid voor ons.

Als wij wách-ten óp het licht: Ma-ri-a, sta ons bij.

Als twijfel ons verbittert en verscheurt
Maria, bid voor ons

Als wij danken om de schepping
Maria, sta ons bij

Als wij geen vrede vinden in onszelf
Maria, bid voor ons

Als wij een stap naar vrede zetten
Maria, sta ons bij

Als verzoening ons onmogelijk lijkt
Maria, bid voor ons

Als wij ons met elkaar verzoenen
Maria, sta ons bij

Als wij niet trouw zijn aan uw Zoon
Maria, bid voor ons

Als wij trouw zijn in het kleine
Maria, sta ons bij

Als wij ons sluiten voor de liefde
Maria, bid voor ons

Als wij leven in de liefde
Maria, sta ons bij

Als wij niet groeien in geloof
Maria, bid voor ons

Als wij de weg gaan van geloof
Maria, sta ons bij

Als wij kleinmoedig zijn in hoop
Maria, bid voor ons

Als wij ondanks alles hopen
Maria, sta ons bij

Als leed ons moedeloos maakt en hard
Maria, bid voor ons

Als wij het lijden niet ontlopen
Maria, sta ons bij

Als wij bang zijn voor de dood
Maria, bid voor ons

Als wij de dood in de ogen kijken
Maria, sta ons bij